

T.C. KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI
KÜLTÜR VARLIKLARI VE MÜZELER GENEL MÜDÜRLÜĞÜ'NE

APHRODİSİAS 2015

T.C. KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI
KÜLTÜR VARLIKLARI VE MÜZELER GENEL MÜDÜRLÜĞÜ'NE

APHRODISİAS 2015

New York Üniversitesi ekibi Aphrodisias'ta 1 Haziran-6 Ekim 2015 tarihleri arasında dört ay süren konservasyon, restorasyon ve arkeolojik çalışma sezonu gerçekleştirmiştir. Bu dönem içerisinde arkeolojik arazi çalışması da (araştırma ve kazı) 5 Temmuz-31 Ağustos tarihleri arasında yapılmıştır. Sürdürülen çalışma ören yeri konservasyonu, restorasyon, araştırma ve yayın ağırlıklıdır. Ekibimiz, mezun ve öğrenci dahil olmak üzere 60 adet arkeolog, sanat tarihçi, konservatör, epigraf, statik mühendisi, restoratör, surveyci, fotoğrafçı, çizimci ve numizmattan oluşmaktadır. 96 adet işçi çalıştırılmıştır. Devlet temsilcisi Sn. Nail Uyar'dır (Denizli Müzesi). Çalışmalar şu öğelerden oluşmaktadır: (1) ören yeri konservasyonu, restorasyonu ve sunumu, (2) mimari anastylosis ve restorasyon, (3) arazi çalışmaları ve çevre düzenlemesi, ve (4) yayın için mimari ve arkeolojik dokümantasyon. Ana odak Hadrian Hamamı ve Sebasteion'da konservasyon ve restorasyon, Güney Agora ve Tetrasyon Caddesi'nde ise arazi çalışmasıdır (Res. 1). Bu iki projenin amacı, yükselen taban suyu problemini çözmek ve Aphrodisias'ın merkezinden geçen yeni bir ziyaretçi güzergahı oluşturmaktır. İki alanda da önemli sonuçlar ve buluntular elde edilmiştir.

1. ÖREN YERİ KONSERVASYONU, RESTORASYONU VE SUNUMU (Res. 2-12)

Konservasyon, restorasyon ve ören yeri sunumu projeleri Thomas Kaefer, Gerhard Paul ve Trevor Proudfoot tarafından yönetilen ekiplerce gerçekleştirilmiştir.

Taban suyu yönetimi. Ekim 2014'ten Mayıs 2015'e kadar yıl boyunca iki işçi kent merkezindeki taban suyunu dışarıya pompalamakla görevlendirilmiştir. Yağışlı geçen bir kış sonrasında taban suyu seviyesi yüksek olarak kaydedilmiştir. Ege Üniversitesi'nden hidrolog ve paleo-coğrafya uzmanı Prof. Dr. İlhan Kayan, ören yerini ziyaret ederek, kentin jeolojik geçmişi çerçevesinde değerlendirdiği taban suyu problemiyle ilgili araştırma sonuçlarını paylaşmıştır. Kendisi, Roma ve Geyre köyü drenaj sistemlerinin açığa çıkarılması, pompalama işleminin devamı ve Tetrasyon Caddesi ile Güney Agora havuzundaki kazılara devam edilerek su sisteminin antik çağda olduğu gibi çalıştırılmasını önermektedir. Taban suyu sorunu ile ilgili DSİ'den gelen 27.10.2014 tarihli bir rapor Karacasu Kaymakamlığı ile paylaşılmış, sorunun tam olarak çözümü için DSİ'nin teknik desteğinin alınması gerektiğine karar verilmiştir.

Hadrian Hamamı (Res. 2-7) 2010'da Hadrian Hamamı'nda başlanan kapsamlı proje, kompleksin ana yapısı üzerindeki konservasyon ve restorasyon çalışmaları ile devam etmiştir. Proje, World Monuments Fund ve Friends of Aphrodisias Trust in London tarafından finanse edilmektedir. Duvarların, döşemelerin ve hipokostun konservasyon çalışmaları kompleksin merkezi sıcak odasında (caldarium) yoğunlaşmıştır (Oda 4, Res. 2-3). Buradaki çalışma odanın doğu kısmında ve havuzunda yapılmıştır. Havuzun içindeki yıkıntı temizlendikten sonra, havuza inen oturak biçimindeki basamakların mermer kaplama parçaları bulunarak su geçirmez epoxy ve paslanmaz çelik dübellerle birleştirilmiştir (Res. 4-5). Havuz dibindeki döşemenin birleşme yerleri temizlenmiştir. Basamaklı kaplama taşlarının arkasında açığa çıkmış durumdaki tuğla ve harçtan yapılmış katman ve dökülmekte olan harç parçaları sağlamlaştırılarak pembe tuğla tozu ve kireç harcından oluşan bir koruyucu katmanla kaplanmıştır. Odanın mermer döşemesinde oynamış taşlar tuğla tozundan yapılmış harca oturtulmuştur. Kaliteli olmayan şist taşından yapılmış hipokost sütunları yıkılmakta olduğundan vidalarla tutturulmuştur. Oda 4'ün orta kısmı yıkıntı ve döküntüden temizlenerek tuğla hipokost sütunları ortaya çıkarılmıştır. Kötü durumda olan hipokost sütunları ise kireç harcıyla onarılmıştır.

Hamamı ve restorasyonunun açıklayan dört adet yeni bilgi panosu Oda 6'ya yerleştirilmiştir (Res. 6). Eylül'de, Oda 6, 7, 13, 14 olmak üzere dört adet oda tamamen restore edilmiş ve Oda 5 ile 12'ye bakılabilecek şekilde ziyarete açılmıştır. Oda 6'ya çelik bariyerler yerleştirilerek hassas döşemenin korunması amaçlanmıştır (Res. 7). Çalışmalar Nick Barnfield, Merve Bayar, Trevor Proudfoot ve Johanna Skwiercz tarafından yürütülmüştür. Arzu Öztürk ve ekibi mimari dokümantasyona devam etmiş, Allyson McDavid ise Hamamın geç antik dönem üzerindeki doktora çalışmasını tamamlamıştır.

Tiyatro tepesi (Res. 8-9). Tiyatro'da cavea üstündeki toprağın kayarak alttaki diazoma'ya akma ihtimali olduğundan bu toprağın fazlası yedi haftalık bir proje ile alınmıştır. Ağırılık yapan toprak fazlası teraslar halinde dikkatli olarak kazılmış, tepenin toprağı 45 derecelik bir açı ile sabitlenmiştir (Res. 6). Bu kazıdaki buluntular arasında 6 cm'lik mermerden bir çıplak erkek heykelciğı vardır (kazı no. 15-68, Res. 7). Kazı çalışmaları Ayça Gökdağ tarafından yapılmıştır. Eski paslanmış çitlere artık ihtiyaç duyulmadığından bunlar Tiyatro'dan kaldırılmıştır. Yeni bir ziyaretçi güzergahının Tiyatro tepesi güneyinden geçmesinden dolayı, Tiyatro Hamamının odaları bariyerlerle kapatılmıştır. Koruma Kuruluna sunulmak üzere Tiyatro kuzeyindeki istinat duvarının konservasyonu için bir proje hazırlanmıştır.

Tetrapylon Caddesi ve Nişli Yapı (Res. 10a-b). Tetrapylon Caddesi'nin batısında bulunan 'Nişli Yapı' üzerindeki stabilizasyon ve kireç harcı onarımı 2014'te başlamış, bu sezonda da yapının ön ve arkasında devam etmiştir (Res. 8). Statik mühendisi Rudi Spiel tarafından yapılan incelemeler, taşların geçmişte rastgele çekilerek devşirme olarak kullanılması ve arkadaki toprağın baskı yaratması sebebiyle yapıda potansiyel yıkılma tehlikesi olduğunu göstermiştir. Yapının arkasındaki toprağı inceleyen iki sondaj, arkadaki toprağın modern kazılara, muhtemelen 1980'lere ait olduğunu göstermiştir. Ayrıca, sondajlardan anlaşıldığı üzere yapının arkası, taşların rastgele çekilmesi sebebiyle oldukça zarar görmüş ve yak. 2.50 m'den 1.50 m.'ye daralmıştır. Arka kısımdaki yok olmuş taşların yerine yenileri yerleştirilmiştir. Cephenin sol tarafı ayrıca onarılmıştır. Cadde'de 2011 yılında bulunan himationlu heykelin kopyasının alınarak niş içerisindeki yerine yerleştirilme projesi, henüz gerekli izinler alınmadığı için ertelenmiştir.

Tiberius Portikosu. İzmir'den getirilen Tiberius Portikosu'na ait maske ve girland friz bloklarının teşhiri için yeni bir proje hazırlanmıştır. Proje, ikinci bir friz duvarı önermektedir; ancak bazı kısımları değişiklik gerektirmektedir. Afrodisias Müzesi ile tekrar tartışılan proje, Koruma Kuruluna gönderilmiştir.

Afrodite Tapınağı. Tapınağın doğusundaki derin açmalar 2014 yılında doldurulduktan sonra, 2015'te Kilise'nin güneydoğu kısmındaki blokları kaldırma çalışmaları başlamıştır (Res. 11). Bu çalışma 2014 yılında Dr. Jim Coulton yönetiminde başlayan tapınak-kilise araştırma projesi ile paralel olarak yürütülmüş ve kilisenin güney tarafında temizlik ve derin olmayan bir sondaj kazısını içermektedir. Burada edinilen bilgiler yapının kuzeyinde de bir sondaj kazılmasını gerekli kılmaktadır.

Diğer. Sebasteion Kuzey Yapı'nın odaları ve Tapınağın kuzeyindeki konutsal alan temizlenmiştir. Bu alanların doldurulması, daha fazla arkeolojik çalışmanın gerekli olmasından dolayı bir süre ertelenmiştir. Diğer alan konservasyonu, bakımı ve temizlik işi Bouleuterion ve Stadyum'da yapılmıştır. Bouleuterion'un Kuzey Agora'da bulunan mimari blokları kaldırılarak Bouleuterion arkasındaki tonozlu depolara kaldırılmıştır (Res. 12). Bouleuterion ve Heykel İşliği arasındaki bölüm temizlenmiştir. Stadyum'da ise, yapının güneyindeki eski açmalar temizlenerek etrafındaki çitler onarılmıştır.

2. MİMARİ ANASTYLOSİS VE RESTORASYON (Res. 13-19)

2015 yılındaki restorasyon, Gerhard Paul ve Thomas Kaefer tarafından 2012'de başlanan Sebasteion'un batı tarafındaki Propylon'un anastylosis'i üzerine yoğunlaşmıştır. 2015'te planlanan çalışma, yapının İon düzenindeki ilk katına odaklanmıştır. Aynı prosedür önce güney sonra da kuzey aedikula'da uygulanmış, 2014'teki deneme restorasyonu yerinden sökülerek stilobat, sütun ve arşitravların doğru yerine oturtulması tamamlanmıştır (Res. 14). Öncelikle stilobatlar onarılmış, sonra sütun kaideleri onararak paslanmaz çelik dübellerle statik hesaplar sonucu ortaya çıkan yerlerine oturtulmuştur. Üst yapı elemanları, yani sütun tamburları, başlıklar, arşitrav ve frizler doğru yerlerine oturtulmuş, 2016'da sabitlenecektir. Arşitrav-frizlerin özellikle taşıyıcı bölümlerdeki kayıp kısımları yapay taştan eklenip paslanmaz çelikle desteklenmiştir. Bu eklenmiş parçalar el yapımıdır. Korniş de yerine oturtulmuştur, ancak 2016'ta sabitlenmeden önce bir miktar daha çalışma gerektirmektedir. Böylece Propylon'un ilk katının fiziksel yapısı tamamlanmış bulunmaktadır (Res. 15-19).

Üç katlı Sebasteion Güney Yapı'nın fiziksel anastylosisi 2012'de genel olarak tamamlanmıştı. 2015'te, İon katının restore edilmiş cephesinin arkasına üçgen şeklinde bir çelik destek eklenmiştir (Res. 13).

3. ARAZİ ÇALIŞMALARI VE ÇEVRE DÜZENLEME (Res. 20-39)

Arazi çalışmaları, iki adet uzun soluklu projeye odaklanmıştır: Andrew Wilson tarafından yönetilen Güney Agora ve Alexander Sokolicek tarafından yönetilen Tetrapylon Caddesi. Bu iki proje, Afrodisias'ın turistik gelişimi ve organizasyonu açısından önem taşımaktadır. Projeler, Afrodisias'ın merkezinin ve son yıllarda New York Üniversitesi ekibinin restore ettiği belli başlı anıtların (Tetrapylon, Sebasteion, Kuzey Agora sütun sıraları, Hadrian Hamamı) erişilebilir olmasını sağlayacaktır. İki proje, ören yerinin ortasından geçen bir turist güzergahı yaratmayı amaçlamaktadır. Tetrapylon Caddesi ve Güney Agora (veya Tiberius Portikosu) havuzundaki çalışma ayrıca yükselen taban suyu problemini çözmeyi amaçlar. İki proje için de Mica ve Ahmet Erteğün, Baron Lorne Thyssen, the Headley Trust, the Malcolm Hewitt Wiener Foundation, ve the Gilbert and Ildiko Butler Family Foundation gibi çok önemli sponsorluklar sağlanmıştır.

Güney Agora ve havuz (Res. 20-26). Güney Agora havuzunun batı ve doğu uçları 1980'lerde Kenan Erim tarafından kazılmıştır. 2011'de Güney Agora'daki havuz sisteminin detaylı bir incelemesinden sonra 2012'de test açmaları kazılmış, havuzun ve etrafının kazısını tamamlamak amacıyla Mica ve Ahmet Erteğün tarafından finanse edilen proje 2013'te başlamıştır. 2015'teki çalışmalar, havuzun ve üzerindeki ortaçağ ve sonrası katmanlarının araştırılması ve havuz etrafındaki bitki tarhlarına odaklanmıştır. Çalışma iki ana alanda gerçekleşmiştir: Açma 15.1 (havuzun doğu tarafının üzerinde) ve açma 15.2 (havuzun kuzey sınırı ile kuzey portiko, ya da 'Tiberius Portikosu' arasında). Çalışma, ayrıca kompleksin mimari dokümantasyonu üzerinde de devam etmiştir. Çalışmalar, Allison Kidd, Ben Russell, ve Andrew Wilson tarafından yönetilmiş, Ayçe Gökdağ, Miłosz Klosowski, Allison Macintosh, Marlee Miller, ve Joshua Thomas desteğiyle tamamlanmıştır.

Açma Sag 15.1 (Res. 20-24). Açma 15.1 geçen yılın açmaları olan SAğ 14.1 ile 13.2'yi birleştirmiş, D-B doğrultusunda 65.41 m, K-G doğrultusunda ise 37.67 m olup 2.464 m² boyutlarındadır. Amaçlar arasında, Güney Agora'daki stratejik kazılara devam etmek; doldurulmuş havuz üzerindeki duvarları ve yapıları kaydetmek; havuzun erken evrelere ulaşarak havuzu çevreleyen duvarı açığa çıkarmak bulunmaktadır. SAğ 15.1 kazısından 1590 m³ taş ve toprak çıkarılmıştır. Toplam olarak, SAğ 13.2 ile aynı dönemli 127 kontekst tanımlanmış, 191 kontekste ulaşılmıştır. Kazılar, havuz üzerine yayılmış olarak ortaçağ ve ortaçağ sonrası en az dört adet evre tespit etmiştir (Res. 22). Önemli bir tarihi sonuç, bu alanın ortaçağ Geyre'si olduğu ve düşünülenden daha büyük bir yerleşme olduğu sonucudur. Yerleşme sadece Tiyatro tepesinde de değildir. Sezonun buluntuları arasında 206 adet mermer parça, 76 sikke, 317 adet küçük buluntu ve Diokletianus'un Maksimum Fiyat Endeksi'ne ait bir parça (kazı no. 15-063, Res. 24) ile yüksek kaliteli Osmanlı seramikleri bulunmaktadır.

Açma SAğ 15.2 (Fig. 25). Açma 15.2, 12.2'nin parçaları ile 13.1'in kuzey kısmını içermekte, Roma imparatorluk ve geç antik seviyelerine ulaşmaktadır. Batı kısımda, imparatorluk dönemi seviyesindeki araştırma, burada 2012'de araştırılmış bitki ekim tarhlarının aslında ikinci evreye ait olduğunu, daha önceki erken tarhların üstüne yerleştiğini göstermiştir. Bu önceki tarhlar kil ile doldurulmuş, çakıl ile desteklenmiştir. Leo I'e ait (M.S. 457-474) bir sikke, geç olan güneydeki tarhda bulunmuş ve bu alanın geç antik döneme ait olduğunu göstermiştir.

Dokümantasyon. Mimari dokümantasyon, etraftaki portikoların taş planı ile batı portiko ve güney portikonun bir kısmının el çizimleri ile devam etmiştir (Amrita Ghosh). Tiyatro'nun 20 m.lik istinat duvarının cephe görünüşüne (Res. 26), 2014'te başlanmış, 2015'te de tamamlanmıştır (Lindsay Wong). Drone ile survey ve photogrametri çalışmaları Seth Dugger ve Harry Mark tarafından yürütülmüştür.

Tetrapylon Caddesi (Res. 27-40). Tetrapylon Caddesi Tetrapylon'dan Sebasteion Propylon'a doğru kuzey-güney doğrultusunda uzanan caddedir (Res. 27). 2008'de başlayan kazılar, bu caddeyi ziyaretçilere açmak, alandaki taban suyu problemini kontrol altına almak ve kentin Bizans, Selçuklu ve Osmanlı tarihini aydınlatmak amacını taşımaktadır. 2015'teki çalışma iki alana yoğunlaşmıştır: (1) Propylon ve Agora Kapısı arasında, (2) caddenin batısındaki taş örgü yapı ('Nişli Yapı') ile Sebasteion Propylon arasında. Ana buluntular arasında birçok yüksek kaliteli mermer heykel yer almaktadır.

Headley Trust'ın sağladığı yeni sponsorluk sayesinde Sebasteion Propylon'un hemen güneyindeki toprak yığıntısı üzerinde çalışma başlamıştır (Res. 28-31). Amaç, cadde kazılarını güneye doğru genişleterek caddeyi Agora Kapısı'nın arka kısmına bağlamaktır. Bu bağlantı, hem ören yerindeki ziyaretçi rotasını geliştirecek, hem de önemli bir yapının araştırılmasını sağlayacaktır. Yığıntıyı oluşturan ve Agora Kapısı'na ait 1980'lerdeki kazılardan çıkan bloklar buradan vinçle kaldırılarak yeni mermer tarlasına taşınmıştır. Daha sonra yığıntının üst kısımları kaldırıldığında buradan tamamen modern malzeme (ayakkabılar, kürek, traktör için yağ filtresi, ilaç kutuları: Res. 29) çıktığı görülmüş, bu yığıntının 1980'lerdeki kazıların toprağını içerdiği ve antik seviyede yükselme olduğu anlaşılmıştır. Yükselmiş modern yığıntı tabakası önceki seviyeye çekilmiştir (Res. 30-31).

Propylon'un kuzeyinde ise, kazılar geç Roma caddesini ve üzerindeki antik dönem sonrası yapılarını incelemeye yoğunlaşmıştır. Kuzeyde Nişli Yapı'dan, güneyde de Sebasteion Propylon'a kadar uzanacak şekilde büyük bir açma (NAve 15.1) belirlenmiştir (Res. 33). Amaç, Roma döşemesine kadar kazarak Nişli Yapı'nın fonksiyonunu, ayrıca cadde kronolojisini seramik ve sikke buluntularından anlamaktır. Açma NAve 15.1, açma NAve 14.1'in uzantısı olup Nişli Yapı'nın doğusundaki 2013 yılında kısmen kazılan alanı da içermektedir (NAve 13.3). Açma D-B doğrultusunda 10.6 m, K-G doğrultusunda ise 51.5 m. boyutlarındadır. Heykel buluntularına ek olarak kronoloji ve caddenin göreceli evreleri hakkında bilgi elde edilmiştir. Kazılar, Blake Coleman ve Doğu Coşar'ın yardımıyla Alexander Sokolicek tarafından yönetilmiştir.

Roma imparatorluk evresi. Nişli Yapı'nın arkasındaki 1980'lerden kalma modern toprak yığıntı kaldırılmış, kazılar yapının güneye 40.5 m ilerleyen batı cadde duvarıyla bağlantısını ortaya koymuştur. Ayrıca, batı duvara entegre halde (Nişli Yapı'nın güneydoğu köşesinden 1 m güneyde) tuğla bir kemer bulunmuştur. Kemerin arkasında 2.30 x 4.00 m'lik niş bulunmakta, ayrıca batıya açılan kısımda in situ olduğu düşünülen duvar kaplama ve tubuli parçaları olduğu görülmektedir. Araştırmalar, bu kaplama ve tubuli seviyesinde durmuştur. Bu öğeler, burada bir ısıtma sisteminin, yani bir hamamın, belki de Nişli Yapı'daki Myon Eusebes heykel kaidesinde bahsedilen Gerousia Hamamı'nın olabileceğini göstermektedir.

Nişli Yapı'nın arka tarafının temizliği esnasında, insan boyutundan büyük kadın başı bulunmuştur (kazı no. 15-30, Res. 32). Baş, bir taş yığınının üzerinde yüzü altta kalacak şekilde (başın üstü kuzeye doğru), Nişli Yapı'nın güneybatı köşesinde bulunmuştur. Gerousia Hamamı'nın terk edilmesinden sonra buraya yıkıntı ile birlikte bırakıldığı sanılmaktadır. Baş, dinamik biçimde yana dönük, başörtüsü takmakta ve *stephanē* (tanrısal taç) giymektedir. Burnu antik dönemde iki küçük demir dübelle tamir edilmiştir.

7. yy. yıkımı. Tetrapylon Caddesi'nin en önemli kısmı M.S. 400 yılına tarihli doğu stoadır. Stoa'nın deprem ve yangınla yıkımı caddenin batısındaki duvarla uyumaktadır. Stoa'dan ve batı cadde duvarından tuğla yıkıntıları 2015'te kazılmıştır. A. Tolga Tek tarafından incelenen 2015 ve önceki yıllara ait sikkeler şunları göstermiştir: (1) 2011'de stoa'da bulunan sikke definesi M.S. 616/617 yıllarına aittir, (2) yıkım tabakası altındaki sikkeler M.S. 610/611 yıllarına aittir. Bu tarihler de, stoa'nın M.S. 610 ile 617 yılları arasında yıkıldığını göstermektedir. Bu yıkımda dıştan gelen bir saldırının (Sasani?) etkisi olup olmadığı henüz bilinmemektedir.

9. yy. heykel buluntuları. Yıkıntı seviyesinin üzerinde iki adet toprak ve çakıl yol bulunmaktadır. Geç döneme ait olan yol, caddenin 9. Yy.'da tekrar düzenlenmesi dönemine aittir. 40 m'lik bir duvar açmanın doğusunda kuzey-güney doğrultusunda uzanmaktadır. Burada, küçük bir himationlu heykel gövdesi yüz üstü, ayaklar güneye bakacak (kazı no. 15-69, Res. 33-35) ve duvarın güney tarafında temellere girecek biçimde bulunmuştur. Heykel, orta imparatorluk dönemine ait, chiton ve himation giymiş erkek çocuğuna aittir.

Batı cadde duvarına bitişik üç adet dikdörtgen platform yapılmıştır. İkinci veya ortadaki yapı 2012'de kazılmış, temellerinde bir himationlu (kazı no.12-09), diğeri togatus olmak üzere (kazı no. 12-10) iki adet başsız heykel bulunmuştur. Güneydeki yapı (3 x 2.5 m) devşirme malzeme ve yıkıntıdan oluşmuştur. Güney duvarında, bir sütun ve imparator Tiberius'un torunu Tiberius Caesar (Gemellus) adına heykel kaidesi (kazı no. 15-70, Res. 40) vardır. İkisi de Sebasteion Propylon'a aittir.

Platformun ortasında Propylon'a ait bir sütun (yük: 2.25 m), iki tarafında da dolgu olarak kullanılan iki adet yüksek kaliteli mermer heykel başı bulunmuştur. Yüzüstü düşmüş, sütunun batısındaki erkek başı güneye bakmakta, tipik Theodosius dönemi saç modeliyle betimlenmiştir (kazı no. 15-31, Res. 36). Diğer baş, yüzü yukarı bakacak şekilde, güneye doğru bulunmuş, ince yüzlü ve keçi sakallı bir adamı betimlemektedir (kazı no. 15-32, Res. 37-38). İki portre de yak. M.S. 400'e tarihlidir. İnce yüzlü baş (15-32), 2012'de 3 m. kuzeye doğru, üç platformun ikincisinde bulunan himationlu heykel gövdesine (kazı no. 12-09) uymaktadır (Res. 39). Daha da kuzey doğru, caddenin batı duvarına dayanacak şekilde yapılmış Bizans hidrolik yapısının hemen güneyinde drapeli bir kadın heykelciğinin alt kısmı bulunmuştur (kazı no. 15-33). Bu yapılar, Sebasteion ve Propylon'dan gelme devşirme heykel ve malzemeyle yapıldığından, 9. Yy.'da önemli bir kentsel dönüşüm olduğu anlaşılmaktadır.

Dokümantasyon. Tetrapylon'un güneyindeki cadde parçasının yeni bir taş planı çizilmiştir (Pennie Liu). 2015 açmasının planı ve Nişli Yapı'nın çizimi tamamlanmış, Tetrapylon'dan Sebasteion Propylon'a kadar olan caddenin ise taş planı 2008-2015 arasında yapılan çizimlerin bir araya getirilmesiyle oluşturulmuştur (Seth Dugger).

4. YAYIN, DOKÜMENTASYON VE DİĞER ARAŞTIRMA (Res. 40-45)

1991'de başlanan detaylı arkeolojik, mimari ve ören yeri dokümantasyonunu içeren çalışmalar Julia Lenaghan, Harry Mark ve Esen Ögüş tarafından yönetilmiştir. Amaçlar, Kenan Erim (1961-1990) tarafından açığa çıkartılan yapı komplekslerini ve buluntuları kaydedip, inceleyip, yayınlamaktır.

Mimari ve topografi. Aşağıdaki yapı komplekslerinde detaylı dokümantasyon ve yayın projeleri sürdürülmüştür: Hadrian Hamamı (Arzu Öztürk, Allyson McDavid), Bouleuterion (Ursula Quatember), 'Gaudin'in Çeşmesi' (Esen Ögüş), Afrodit arkaik temenosu (Kenan Eren), Afrodit Tapınağı'nın Roma ve Bizans dönemleri (James Coulton), Güney Agora (Andrew Wilson ve Benjamin Russell), Stadyum (Katherine Welch ve Andrew Leung), Sebasteion Tapınak ve Propylon'u (Phil Stinson) ve Triconch Kilise (Hugh Jeffrey). Ören yeri survey koordinatları kent planının detaylarını düzeltmek amacıyla kontrol edilmiştir (Christian Kurtze).

Yazıtlar. Angelos Chaniotis yönetiminde bir epigraf kadrosu (Takashi Fujii, Masataka Masunaga, and Benjamin Wieland) graffiti, usta işaretleri ve 15 adet yeni yazıtı (I 15.1-15) kaydetmiştir. Bu yazıtlar arasında: (1) Tiberius Gemellus'a ait kaide (I 15.1, Res. 40); (2) 3. veya 4. yy.'a ait 'Apphianos, aynı zamanda Marmaros' isimli muhtemelen yerel mermer endüstrisi ile ilgili kişiye ait epitaf (I 15.8, Res. 41); ve (3) 3. yy.'a ait ve geç 3. ya da 4. yy.'larda yeniden kullanılmış girlandli lahit bulunmaktadır. Bu lahit 'Achilleus ... *archigrammateus*' yani muhtemelen uluslararası atletik kurumun 'baş sekreteri'ne ait olabilir (Res. 42).

Heykel. Değişik kategorilerdeki mermer heykelin çalışılması depolardaki eserlerin kaydedilmesi ve fotoğraflanmasıyla sürmüştür. Yayın projeleri şu malzeme üzerinde devam etmiştir: Bouleuterion heykelleri (Christopher Hallett), sütunlu lahitler (Esen Ögüş) ve geç antik heykeller (Julia Lenaghan). Cadde kazısından yeni heykel buluntuları değerlendirilip kaydedilmiştir. Bir alt kol parçası, Sebasteion'dan Nero ve Ermenistan kabartmasına ait Ermenistan figürüne uyduğu saptanmıştır (kazı no. 15-14, Res. 43). Geç antik dönem başlarından bir tanesi (kazı no. 15-32), ince yüzlü ve keçi sakallı bir kişiyi betimlemekte, bu portre 2012'de bu civarda bulunmuş bir himationlu heykele (inv. 12-09) uymaktadır (Res. 39). Baş, geçici olarak gövdeye tutturulup fotoğraf çekilmiştir; dübelle sabitlemek için gerekli izinler alınacaktır.

Sikkeler. Son yıllarda bulunmuş sikkeleri katalog haline getirme çalışması 2013'te başlamış, Ahmet Tolga Tek ve Hüseyin Köker tarafından devam etmektedir. İncelenen 1013 sikke arasında şunlar bulunmaktadır: 27 Grek, 57 Roma eyalet, 16 Roma imparatorluk, 11 Roma imparatorluk sikkesinin Gothik (?) kopyası, 419 Geç Roma, 403 Bizans, 6 Haçlı/Avrupa. 2011'de Tetrapylon Caddesi'nde bulunan Bizans sikke definesinin 338 sikkesi çalışılmış, geriye kalan 241 sikke de kaydedilmiştir. Bu define M.S. 616/617 yılına tarihlidir. Sikke ve küçük buluntular Merve Bayar, Federica Divita, Christine Haynes ve Val Munday tarafından restore edilmiştir.

Seramik. Roma ve Geç Roma seramikleri üzerindeki çalışmalar Ulrike Outschar tarafından

yönetilmiş, Selçuklu ve Osmanlı seramikleri üzerinde 2013'te başlayan çalışmalara ise Muradiye Öztaşkın tarafından devam edilmiştir. Çoğu Güney Agora Osmanlı katmanlarından gelmek üzere 1.2 tonluk seramik incelenmiştir. Sırlı seramik toplamın %30'unu oluşturur. Güney Agora havuzu üzerindeki ana yerleşmenin seramikleri şu sonuçları vermiştir: (1) Beylikler dönemi veya klasik Osmanlı dönemi (14-16. yy.) formuna sahip içi toprakla dolu iyi korunmuş kap, daha sonra arkeobotanik incelemeye tabi tutulacaktır (Res. 44); (2) büyük miktarlarda ihraç seramik, örneğin Milet veya İznik seramiği parçası (15-16. yy), ayrıca iyi korunmuş ve Çin seramiklerinin taklidi olarak yapılmış bir İznik tabak parçası bulunmuştur (Res. 45); (3) birkaç parça gerçek Çin malı opak yeşil Celadon kabı; ve de (4) yerli kilden yeşil ya da sarı noktalarla boyalı kaliteli kap parçası bulunmuştur.

Seminerler. Tecrübeli ve yeni ekip elemanlarının araştırma sonuçları haftalık seminerlerde tartışılmıştır. Bu sezonki seminer konuları Sebasteion Propylon, Bouleuterion heykelleri, Triconch Kilise, Afrodit Tapınağı, Tetrpylon Caddesi, ve Güney Agora'dır.

2015 EKİBİ

Arkeologlar: Blake Coleman, Doğuş Coşar, James Coulton, Peter de Staebler, Mollie Daunt, Kenan Eren, Ingrid Gaitet, Ayça Gökdağ, Christopher Hallett, Ine Jacobs, Hugh Jeffery, Allison Kidd, Miłosz Klosowski, Julia Lenaghan, Andrew Leung, Allison MacIntosh, Marlee Miller, Esen Ögüş, Muradiye Öztaşkın, Ulrike Outschar, Ursula Quatember, Christopher Ratté, Erica Rowan, Benjamin Russell, Roland Smith, Maxine Smith, Alexander Sokolicek, Philip Stinson, Joshua Thomas, Katherine Welch, Andrew Wilson. *Anastylosis mimarları:* Thomas Kaefer, Gerhard Paul. *Mimarlar:* Seth Dugger, Amrita Ghosh, Ömer Kıvanç Başak, İdil Malgil, Harry Mark, Pennie Liu, Allyson McDavid, Arzu Öztürk, Lindsay Wong. *Çocuklar ve stajyerler:* Gordon Barad, Niamh McDonnell, Giovanni Placidi, Victor Smith, Allegra Wilson, Claudia Wilson. *Konservatörler:* Merve Bayar, Federica Divita, Valerie Munday, Christine Haynes. *Epigraflar:* Angelos Chaniotis, Takashi Fujii, Masataka Masunaga, Benjamin Wieland. *Mermer konservatörleri:* Nicholas Barnfield, Mark Lillwhite, Trevor Proudfoot, Joanna Skwiercz, James Wheeler. *Surveyors:* Christian Kurtze. *Statik mühendisi:* Rudolph Spiel. *Fotoğrafçı:* Ian Cartwright. *Nüvizmat:* Ahmet Tolga Tek, Hüseyin Köker.

2015 SPONSORLARI

Afrodias Kazıları, başta New York Üniversitesi ve Institute of Fine Arts olmak üzere, çeşitli vakıfların, özel kişilerin ve grupların desteği ile gerçekleştirilmektedir: Geyre Vakfı, İstanbul (Başkan, Ömer M. Koç); the Friends of Aphrodisias, New York (Başkan, Nina Köprülü); the Friends of Aphrodisias Trust, Londra (Başkan, Lady Patricia Daunt); ve Aphrodisias Sevenler Derneği, İzmir (Başkan, Lise Sur). Restorasyon ve konservasyon çalışmalarının ana desteği The J.M. Kaplan Foundation ve the World Monuments Fund® Robert W. Wilson Challenge to Conserve Our Heritage'dır. 1984 Foundation mimarlık öğrencilerini desteklemektedir. The Kress Foundation arkeoloji konservatörlerini desteklemektedir. The Leon Levy Foundation ve Oxford Üniversitesi'ne ait Craven Fund ve the Zilkha and Shuffrey Funds of Lincoln College, Oxford, arkeoloji öğrencilerinin sponsorluğunu yapmaktadır. Aşağıdaki sponsorlar Güney Agora ve Tetrpylon Caddesi'ndeki büyük projeleri desteklemektedir: Mica ve Ahmet Erteğün, Baron Lorne Thyssen-Bornemisza, the Headley Trust, the Malcolm Hewitt Wiener Foundation, ve the Gilbert and Ildiko Butler Family Foundation.

Prof. Dr. Roland R.R. Smith

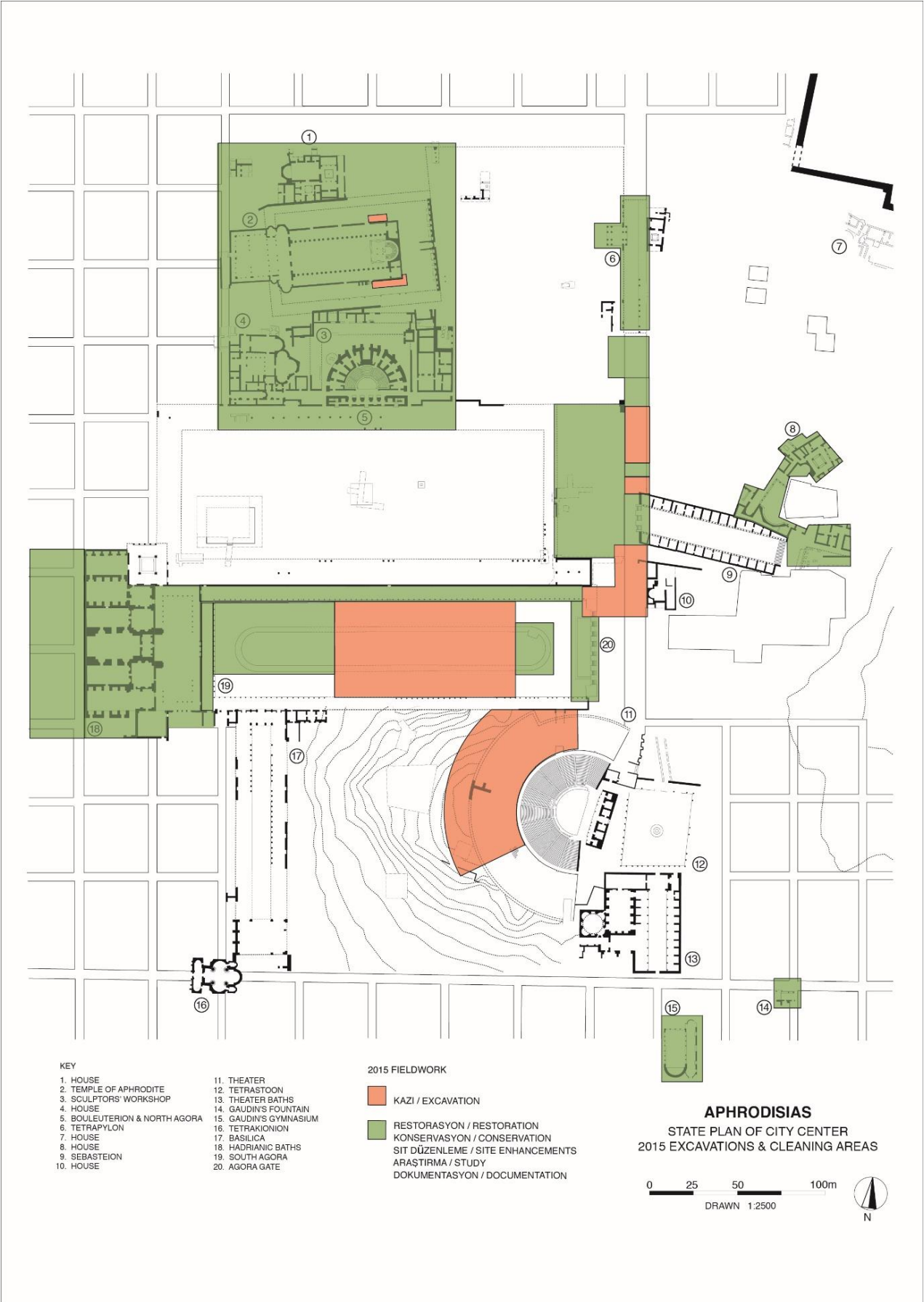
Kazı başkanı

Yar. Doç. Dr. Esen Ögüş

Kazı başkan yardımcısı

22.10.2015

APHRODISIAS 2015

Res. 1 Aphrodisias kent planı, 2015 çalışma alanları.

Res. 2 Hadrian Hamamı, Oda 4, 2015 restorasyon çalışmaları. Kuzey altıdır.

Res. 3 Hadrian Hamamı, Oda 4, 2015 restorasyon çalışmaları. Batıya bakış.

Res. 4 Hadrian Hamamı, Oda 4: doğu havuz mermer kaplamalarının restorasyonu (2015).

Res. 5 Hadrian Hamamı, Oda 4: doğu havuz mermer kaplamalarının restorasyonu sonrası (2015).

Res. 6 Hadrian Hamamı, Oda 6: Hamamın dekorasyon ve restorasyonu hakkında bilgi panoları (2015).

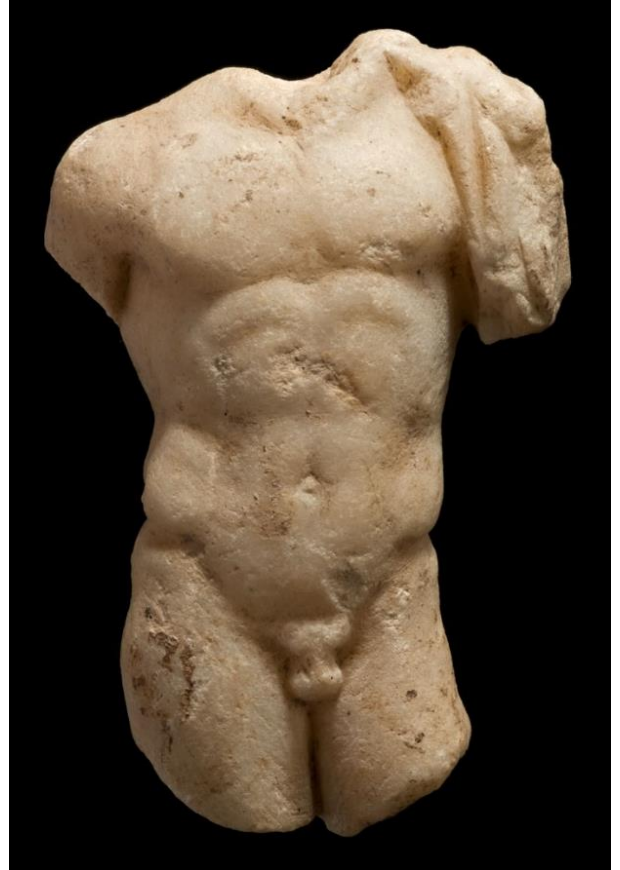

Res. 7 Hadrian Hamamı, Oda 6, restore edilen döşeme ve duvarlar ile ziyaretçi akımını düzenleyen çelik bariyerler (2015).

Res. 8 Tiyatro, üst cavea toprak kaymasını engelleyecek çalışmalar (2015).

Res. 9a-b Tiyatro, üst cavea, çıplak erkek heykelciği. Yükseklik: 6.02 cm (kazı no. 15-68) (2015).

Res. 10a-b Tetrapylon Caddesi, 'Nişli Yapı': 2015 restorasyon çalışması.

Res. 11 Tapınak-Kilise: Güneydoğu köşeden blokların taşınması (2015).

Res. 12 Bouleuterion: tonozlu depoların temizlik ve konservasyonu (2015).

Res. 13 Sebasteion, Güney Yapı: İkinci İon katı arkasına çelik desteğin yerleştirilmesi (2015).

Res. 14 Sebasteion Propylon. Anastylosis: arşitrav-friz bloęu yerine yerleřtirilirken (2015).

Res. 15 Sebasteion Propylon. Anastylosis: batdan görünüm, caddeden Sebasteion kompleksine doğru bakış (2015).

Res. 16 Sebasteion Propylon. Anastylosis: güney aedicula'daki arşitrav-friz bloğunun güneydoğudan görünümü (2015).

Res. 17 Sebasteion Propylon. Anastylosis: güneybatıdan görünüm, Tetrasyon Caddesi soldadır (2015).

Res. 18 Sebasteion Propylon. Anastylosis: doğudan görünüm, Sebasteion kompleksinden caddeye bakış (2015).

Res. 19 Sebasteion Propylon. Anastylosis: doğudan görünüm, tapınak platformundan Propylon'a bakış (2015).

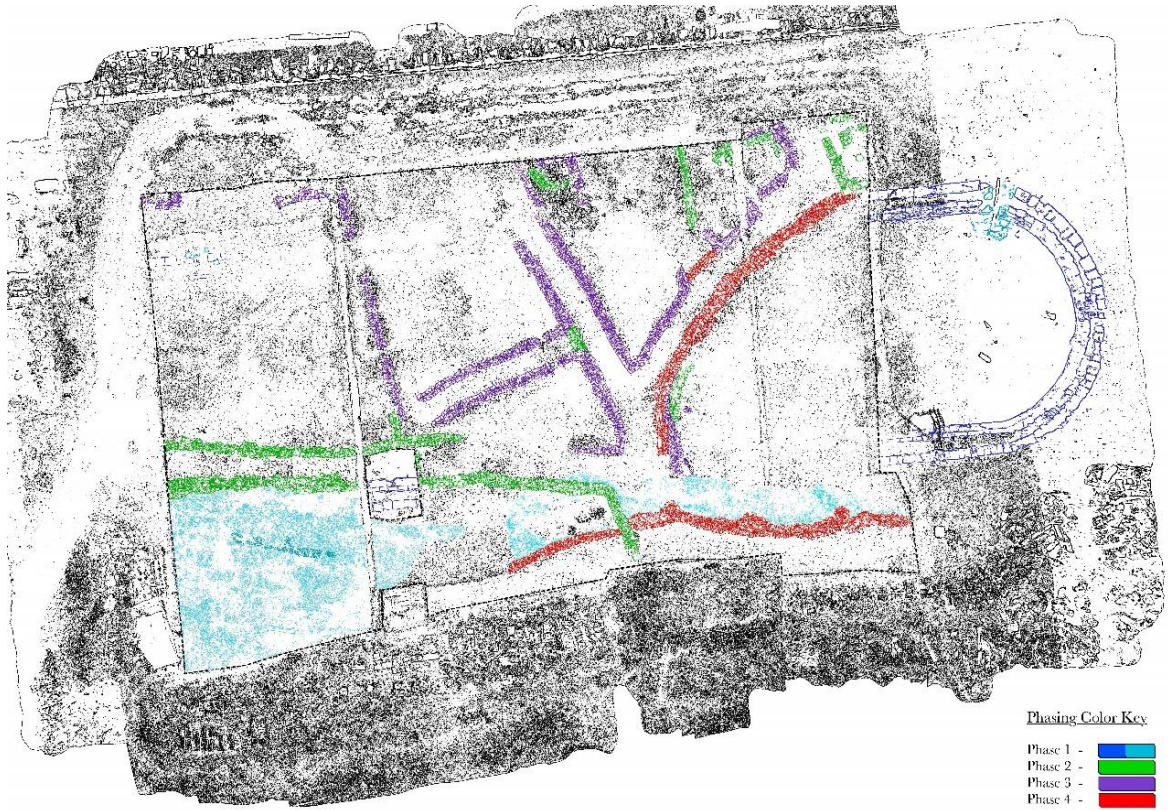

Res. 20 Güney Agora ve havuz, Açma 15.1, doğudan görünüm (2015).

Res. 21 Güney Agora ve havuz, Açma 15.1, drone ile çekilmiş foto mozaik (2015).

Res. 22 Güney Agora ve havuz, Açma 15.1, drone fotoğraflarından oluşturulan dijital plan (2015).

Res. 23 Güney Agora, erken Osmanlı yerleşmesindeki arazi duvarları arasındaki patikalar, Açma 15.1, doğudan görünüm (2015).

Res. 24 Güney Agora, Diokletianus'un Maksimum Fiyat Endeksi parçası, Açma 15.1'in güneybatısı (2015)

Res. 25 Güney Agora, Açma 15.2 havuz ile kuzey portiko arası, güneydoğudan görünüm (2015).

Res. 26 Güney Agora, güney portiko, Tiyatro istinat duvarı ve tonozları, kuzeyden görünüm (2105).

Res. 27 Tetrapylon Caddesi, Açma 15.1 kazısı, güneyden görünüm (2015).

Res. 30 Tetrasyon Caddesi: güneye bakış, Agora Kapısı arkasındaki 1980'lere ait toprak yığını, çalışmadan önce. Sebasteion Propylon soldadır (2015).

Res. 31 Tetrasyon Caddesi: güneye bakış, Agora Kapısı arkasındaki 1980'lere ait toprak yığını, çalışmadan sonra. Sebasteion Propylon soldadır (2015).

Res. 32 Tetrapylon Caddesi, stephane giyen tanrıça başı, Nişli Yapı arkası (kazı no. 15-30) (2015).

Res. 33 Tetrapylon Caddesi, Açma 15.1, güneyden görünüm. Üstteki kırmızı ok tanrıça başının (kazi no. 15-30), alttaki ok himationlu heykelin (kazi no. 15-69) buluntu yerini göstermektedir (2015).

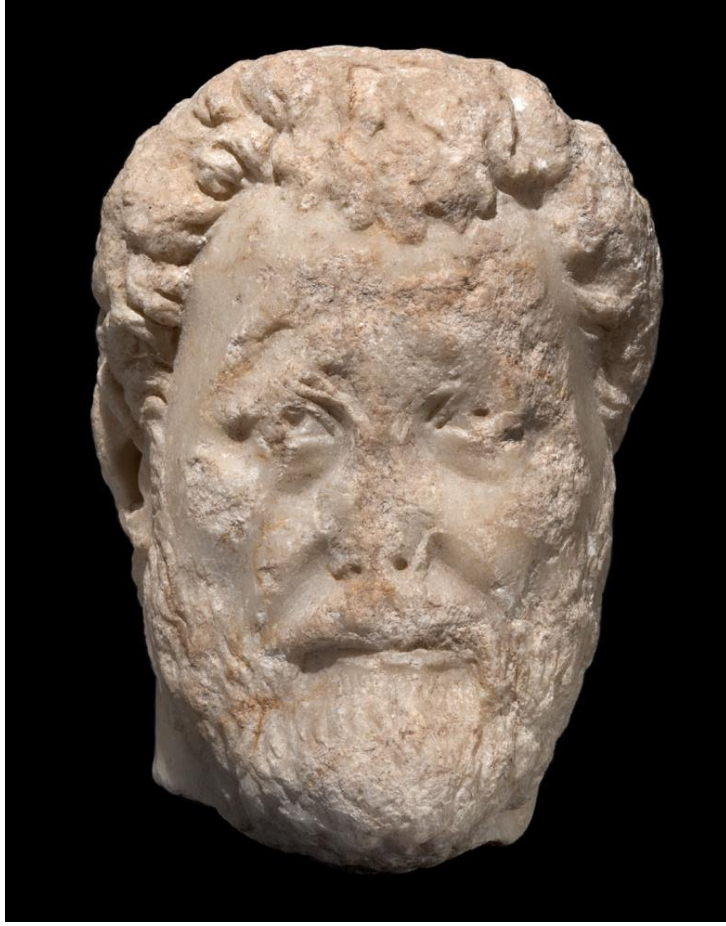

Res. 34 Tetrasyon Caddesi, himationlu heykel buluntu halinde, kuzey-güney duvarının temeli (kazi no. 15-69).

Res. 35 Tetrasyon Caddesi, himationlu erkek çocuđu heykeli (kazi no. 15-69) (2015).

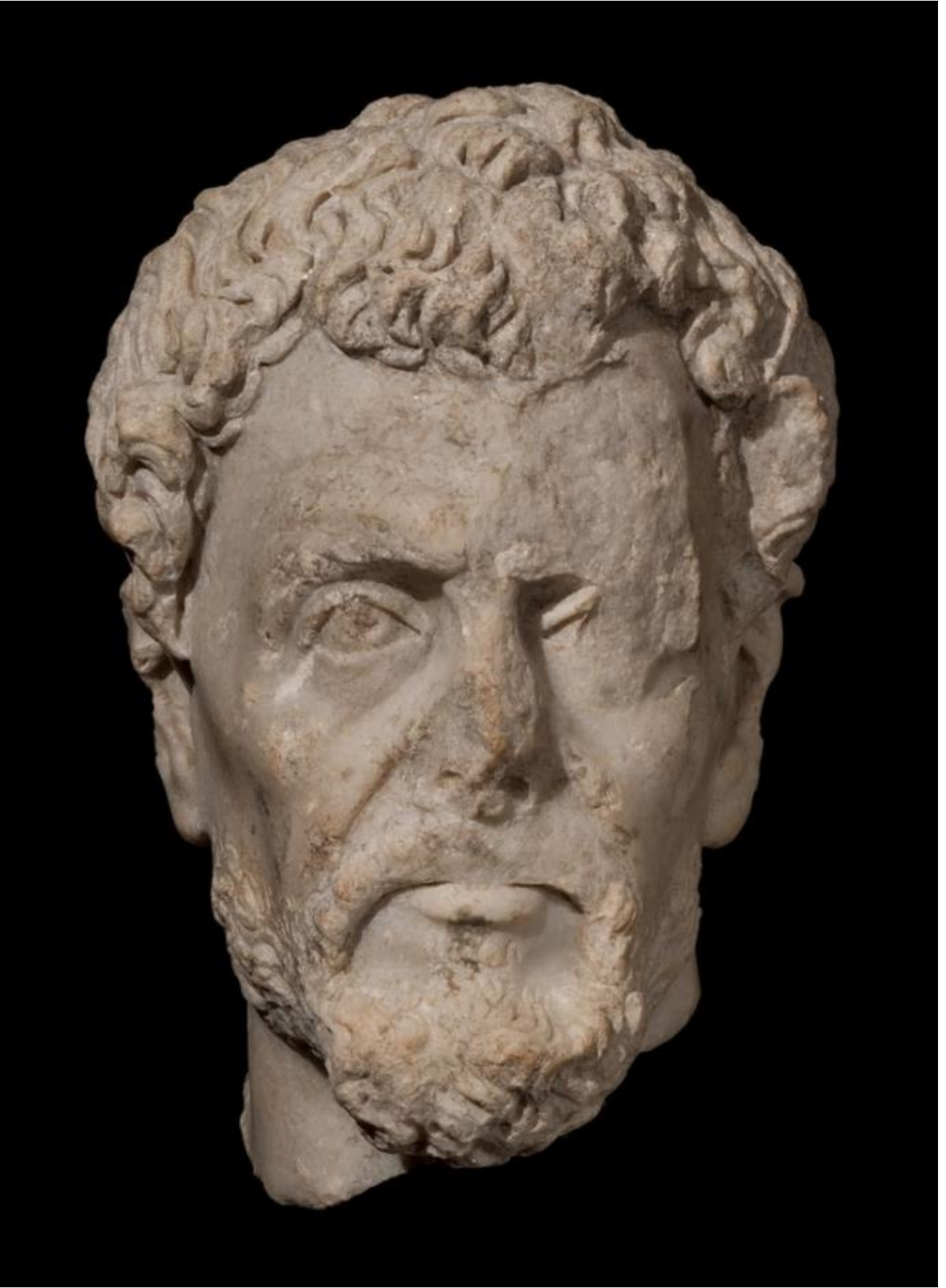

Res. 36 Tetrapylon Caddesi. Sakallı erkek portresi (M.S. 400, kazı no. 15-31), Açma 15.1'in güneyinde 9. yy.'da devşirme olarak kullanılmıştır (2015)

Res. 37 Tetrapylon Caddesi. Sakallı erkek portresi (kazı no. 15-32) in situ halinde, Açma 15.1'in güneyinde 9. yy.'da devşirme olarak kullanılmıştır (2015).

Res. 38 Tetrapylon Caddesi. Sakallı erkek portresi (M.S. 400, kazı no. 15-32) (2015).

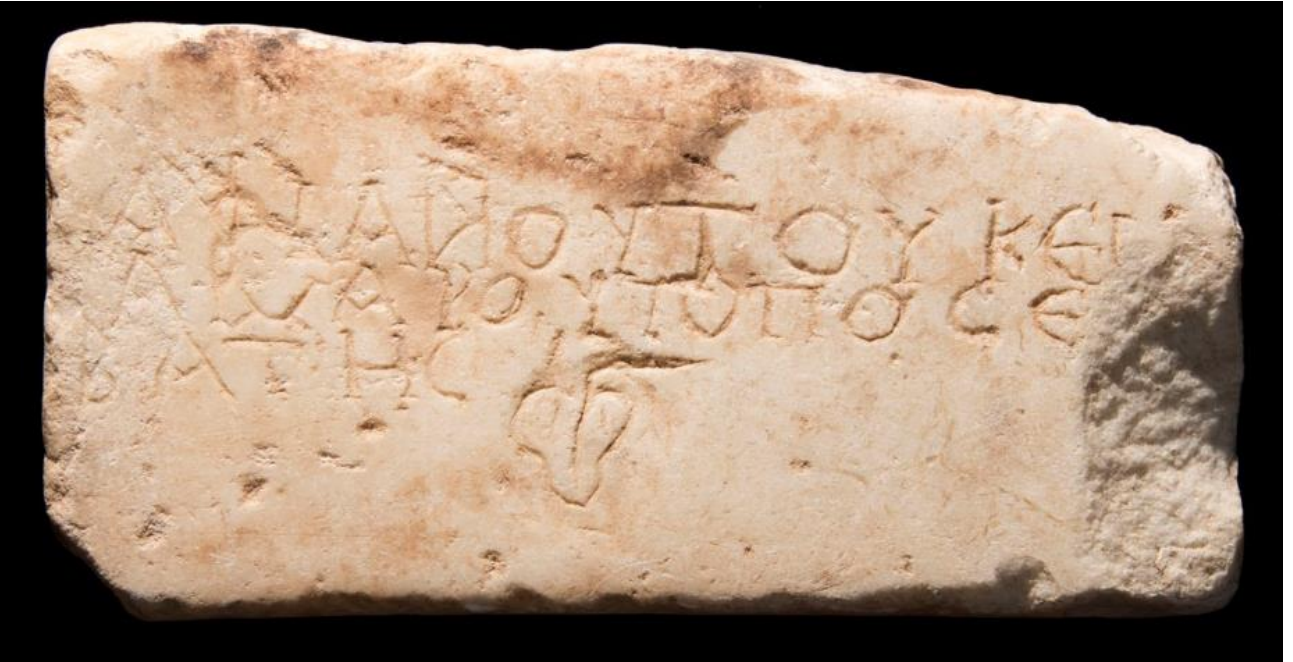

Res. 39 Tetrasyon Caddesi. Geç antik dönem himationlu heykel (kazı no. 12-09) ve portre başı (kazı no. 15-32) (2015).

Res. 40 Tetrasyon Caddesi. Tiberius Gemellus için yazılı kaide, M.S. 20'li yıllar (kazı no. 15-70, I 15.1) (2015).

Res. 41 Tiyatro, üst cavea. 'Appianos, nam-ı diğer Marmaros' için yazılı yer taşı, M.S. 3.-4. yy (I 15.8) (2015).

Res. 42 M.S. 3. yy.'a ait yazıtlı gırlanlı lahit, 3. ya da 4. yy.da 'Achilleus, grammateus', uluslararası atletik organizasyonun baş sekreteri için yeniden kullanılmıştır (I 15.10) (2015).

Res. 43 Sebasteion Nero ve Ermenistan kabartması, Ermenistan figürünün kolu (kazı no. 15-14) (2015).

Res. 44 Güney Agora'dan Beylikler Dönemi veya Klasik Osmanlı kabı, 14.-16. yy (2015).

Res. 45 Güney Agora'dan İznik tabağı, 15.-16. yy. (2015).